

**ОСВОБОЖДАВАНЕ ОТ ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЕ, НАЛОЖЕНО ЗА
ПРЕСТЪПЛЕНИЕ, КОЕТО СЕ ПРЕСЛЕДВА ПО ТЪЖБА НА ПОСТРАДАЛИЯ,
КОГАТО ПРЕДИ ЗАПОЧВАНЕ НА НЕГОВОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ ЧАСТНИЯТ
ТЪЖИТЕЛ Е ПОИСКАЛ ТОВА**

Георги Митов

**THE PETITION OF THE PRIVATE COMPLAINANT IN THE PROCESS
OF PRIVATE PROSECUTION TO LIBERATE THE PERPETRATOR FROM
PUNISHMENT BEFORE ITS EXECUTION**

Geogri Mitov

***Abstract:** The petition of the private complainant in the process of private prosecution to liberate the perpetrator from punishment before its execution (Art.414, par.1.3 of the Criminal Procedure Code) is his specific right, connected to the criminal prosecution of the perpetrator of the respective crime. The current legislation provides for some illogical solutions with regard to the court ruling on this petition. They are analyzed in detail in the paper and certain suggestions de lege ferenda are made.*

***Key words:** Private petitioner; execution of punishment, private prosecution, competent court, act of the court.*

Съдът, който е постановил влязлата в сила присъда или определение, се произнася по освобождаване от изтърпяване на наказание, наложено за престъпление, което се преследва по тѣжба на пострадалия, когато преди започване на неговото изпълнение частният тѣжител е поискал това (чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК). За тези престъпления наказанието не се изпълнява, ако тѣжителят е поискал това, преди да започне неговото изпълнение (чл. 84, ал. 3 НК)¹.

1. Искането на частния тѣжител по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК по същността си е частен случай на правото на пострадалия от престъпление от частен характер за реализиране на наказателно преследване срещу извършителя на престъпното деяние от частен характер, от което неразривна част е и правото му да иска прекратяване на преследването в различни моменти от неговото развитие (оттегляне на тѣжбата, помирение, искане осъдението да не тѣрпи наказанието). Правото на частния тѣжител по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК е

част от особеностите на наказателното правоотношение при престъпленията от частен характер², свързано с изпълнението на наложеното наказание.

Искането по съдържание обхваща само освобождаването от изтърпяване на наложеното наказание, но не и освобождаване от другите последици на присъдата, които подлежат на изпълнение (напр. осъждането за разноски).

2. Това право на частния тѣжител може да бъде упражнено само след влизане на присъдата, решението или определението в сила. Наложено наказание може да бъде изпълнено само след влизане в сила на съдебния акт. „Ако присъдата не е влязла в сила, не може да се постави и въпрос за нейното изпълнение, а оттук и за отказ от изпълнение по смисъла на закона.“³. Затова изявление на тѣжителя преди това е правноирелевантен.

При висящо производство по дело от частен характер частният тѣжител може да оттегли тѣжбата си или да се помири с дееца. Тези възмож-

¹ В чл. 83, т. 2 НЗ от 1896 г. е уредена възможност по тази категория делѣт наказание не се налага, ако тѣжителят е пожелал да се прекрати делото, преди да е започнало изпълнението на присъдата.

² Вж. **Велчев, Б.** Престъпления от частен характер. С.: Сиела, 2015, с. 209 – 217.

³ Вж. **Павлов, Ст.** Осигуряване на гражданите право на защита в наказателния процес на НРБ. С.: БАН, 1986, с. 148.

ности са алтернативни на искането по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК и го предхождат времево с оглед на влизането на съдебния акт в сила. Те се различават и по съдържание, тъй като водят до прекратяване на наказателното производство, за разлика от разглежданото, което касае само изпълнението на наложеното наказание.

3. Разпоредбата на чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК поставя отрицателно условие за упражняването на това право – изпълнението на наложеното наказание да не е започнало.

Логиката на това ограничение за правото на частния тъжител е свързана с търсене на баланса между държавния и обществен интерес (наложеното наказание да се изпълни) и частния интерес на тъжителя (да освободи от изтърпяване на наложеното наказание осъдения). До началото на изпълнението на наказанието волята на лицето е водеща, а след предприети действия от държавни органи по изпълнение на наложеното наказание доминира публичният интерес.

а) Като предварителна бележка следва да се уточнят видовете наказания, които могат да бъдат налагани за престъпления от частен характер. Те са четири – лишаване от свобода, пробация, глоба и обществено порицание. Няма пречка съдът да освободи дееца от наказателна отговорност с налагане на административно наказание. Когато при индивидуализацията на наказанието решаващият орган приложи чл. 55 НК (наличие на изключителни или многобройни смекчаващи обстоятелства, когато и най-лекото, предвидено в закона наказание, се окаже несъразмерно тежко), определените наказания са същите (замяната на лишаване от свобода с пробация, пробацията – с глоба).

При определяне на наказание лишаване от свобода с оглед на по-ниската обществена опасност на деянието и дееца в масовия случай, неговото изпълнение се отлага при условията на чл. 66 НК (условно осъждане). Възможно е да се стигне и до ефективно осъждане на лишаване от свобода особено при тежките престъпления по чл. 206, ал. 4 НК, чл. 212, ал. 5 НК и чл. 214, ал. 2 НК.

От тези четири наказания само в някои от хипотезите на общественото порицание е налице еднократно изпълнение (напр. прочитане на присъдата, съобщаване по радиоточката), а в останалите случаи изпълнението е продължителен процес във времето.

б) Крайният момент за искането за освобождаването от изтърпяване на наложеното наказание за престъпление от частен характер е

започване на изпълнението му. Затова срокът за упражняване на това право е от влизане на присъдата, решението или определението в сила до започване на реалното изпълнение на наказанието. Началото на изпълнение следва да се разбира започването на ефективно (реално) изпълнение на наложеното наказание.

➤ При всяко от посочените четири наказания този начален момент е различен.

При лишаването от свобода за начало на изпълнението на наказанието лишаване от свобода – от момента на постъпване на осъденото лице в местата за лишаване от свобода. Когато ефективното изпълнение е отложено, изпитателният срок започва да тече след влизане на съдебния акт в сила.

При пробацията за начало на изпълнение на наказанието се смята денят на явяването на осъдения пред пробационния служител (чл. 208, ал. 1 ЗИНЗС).

При глобата началният момент е датата на образуване на изпълнителното дело при публичния изпълнител.

При общественото порицание за начало може да се посочи денят, когато съответният орган е приел действия по публично порицаване на виновния по указания в присъдата начин.

➤ При съдебното разглеждане на искането по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК съдът следва да се увери, че наложеното наказание не е започнало. Това става чрез изискване на официална информация от съответния орган, който изпълнява наложеното наказание, че изпълнението му не е започнало. Изявлението на осъденото лице в тази насока не е достатъчно достоверно, тъй като често то може и да не знае за това (с изключение на задържането му за ефективно изтърпяване на наказанието лишаване от свобода). Необходимо е технологично време за получаване на изискваната информация. Отделен е въпросът, че до произнасянето на съда по направеното искане на частния тъжител, изпълнението на наложеното наказание може да е започнало.

в) Въвеждането на краен срок (започването на изпълнението) спестява напразното извършване на действия от органите по изпълнението на наказанията, но не отчита в достатъчна степен същността на този вид престъпни посегателства.

Водещият мотив на законодателя при значителното на волята на пострадалото лице от престъпление от частен характер, редом с по-ниската обществена опасност на деянието и дееца, е най-често близките отношения между лицето и из-

вършителя и евентуалните „усложнения“ в отношенията между тях след осъдителния съдебен акт.

Затова логично е *de lege ferenda* това ограничение за упражняване на правото на частния тъжител да отпадне. Извършените до постановяването на определението на съда за освобождаване от изтърпяване на наложеното наказание действия по изпълнение запазват действието си и никой не носи отговорност за тях поради правомерното им извършване. Подобна ситуация е налице и при помилването (чл. 74 НК).

4. Волеизявлението на частния тъжител за освобождаване от изтърпяване на наложеното наказание следва да е изразено **изрично и недвусмислено**. Не може да има „презумптивно искане“⁴.

Искане, основано на неправилност на влезлия в сила съдебен акт, е недопустимо и излиза извън пределите на същността на правото на частния тъжител по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК, поради което не може да породи желаните правни последици.

Частният тъжител не може да иска частично освобождаване от наложеното наказание (напр. само някои от пробационните мерки). Същото важи и при повече наложени наказания за едно или повече престъпления от частен характер. Освобождаването е за наказанието (вкл. при повече наложени наказания), каквото е наложено с влезлия в сила съдебен акт.

При неясна воля в направеното искане съдът следва в съдебното заседание да изясни действителното съдържание на желанието на частния тъжител.

5. Молбата на частния тъжител **се подава до съда**.

В литературата се сочи, че волята да не се изпълнява наказанието може да бъде изразена и „пред друг орган, компетентен да сезира съда за решаване на въпроса по реда на привеждането на присъда в изпълнение.“⁵ НПК не регламентира изрично кой може да сезира съда по чл. 414 НПК.

Този орган може да бъде само прокурорът, който се занимава с привеждането в изпълнение на наложеното наказание (препис от присъдата, с която подсъдимият е осъден да изтърпи съответно наказание, се изпраща на прокурора за

изпълнение – чл. 416, ал. 2 НПК). За друг орган е трудно да се мисли с оглед на изискването изпълнението на наказанието да не е започнало (съгласно ЗИНЗС органите в местата за лишаване от свобода могат да искат от съда тълкуване на влезлия в сила съдебен акт, но това е след началото на изпълнението на наказанието).

6. Искането по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК следва да е **писмено**.

Поради липса на изрично изискване на форма в закона, в литературата се застъпва становище, че то може да бъде и устно, като „то трябва да бъде закрепено в съответен протокол, подписан от заявителя и от органа, който приема заявлението“⁶.

На практика е трудно да бъде сезиран съответният съд с устно искане. Устната форма е възможна, когато съответното действие се извършва в съдебно заседание и то се записва в съдебния протокол. В разглежданата хипотеза принципно няма съдебно заседание, в което да бъде направено изявлението на частния тъжител освен ако това се осъществи едновременно с произнасяне на съда по всички затруднения и съмнения, свързани с тълкуването на влезлия в сила съдебен акт (чл. 414, ал. 1, т. 1 НПК).

Другите възможни органи, както стана дума по-горе, се свеждат до прокурора. Малко вероятно е той да състави протокол за направеното искане от частния тъжител, вместо да поиска писмено му оформяне.

7. При повече частни тъжители правото да се иска освобождаване от изтърпяване на наложеното наказание е **неделимо**.

а) Правото по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК принадлежи на частния тъжител, а не на пострадалия. Когато пострадалите от престъплението от частен характер са повече, но само който от тях е подал тъжба в съда или след образуване на делото не е участвал до приключването му с влязъл в сила съдебен акт, той не може да иска освобождаването на осъдения от изтърпяване на наказанието. Това е следствие от същността на това право като израз на желанието за наказателно преследване на извършителя на престъплението от частен характер. Неподаването на тъжба или последващо прекратяване на участието му в съдебното производство (чрез помирение, оттег-

⁴ Вж. Павлов, Ст. Осигуряване на гражданите ..., с. 150.

⁵ Вж. Павлов, Ст. Осигуряване на гражданите ..., с. 150.

⁶ Вж. Павлов, Ст. Осигуряване на гражданите ..., с. 150.

ляне на тъжбата, ненамиране на посочения адрес или неявяване в съдебно заседание) лишава това лице от последващите права на частен тъжител, вкл. и от това по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК.

б) При повече частни тъжители всеки от тях следва да направи изявление за освобождаване от изтъпяване на наказанието. Волята на един не може да ангажира останалите частни тъжители. Изпълнението на наложеното наказание е неделимо (независимо че някои наказания имат различни елементи – напр. пробацията включва различни пробационни мерки).

в) При повече осъдени лица частният тъжител може да поиска освобождаване на някого или на всички от изпълнение на наложеното наказание.

8. Правото на частния тъжител по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК **не може да бъде упражнено, когато прокурорът е встъпил** в дело от частен характер (чл. 48 НПК **или е образувал производство за престъплението от частен характер** (чл. 49 НПК), независимо че се касае за престъпление, което се преследва по тъжба на пострадалия.

В тези две хипотези пострадалият от пресъпление от частен характер може да участва в производството като частен обвинител, което изключва правото му да иска освобождаване от изтъпяване на наложеното наказание (правото по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК принадлежи на частния тъжител). Това е логична последица от встъпването на прокурора, при което пострадалият е лишен от специфичните основания за прекратяване на делта от частен характер по чл. 24, ал. 5, т. 3 – 5 НПК.

Не така стои въпросът, когато по време на съдебното следствие по образувано наказателно производство от общ характер се установи, че пресъплението се преследва по тъжба на пострадалия, и частният обвинител е поискал осъждане за пресъплението от частен характер (чл. 287, ал. 5 НПК). Тогава, независимо че няма частен тъжител, а частен обвинител, той има право по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК. То не може да бъде упражнено при дезинтересираност от негова страна преди края на производството, както и когато прокурорът на основание

чл. 48 НПК е упражнил правото по чл. 287, ал. 5 НПК.

9. Компетентният орган да разгледа искането на частния тъжител за освобождаване от изтъпяване на наложеното наказание **е съдът, който е постановил съдебния акт, с който е определено наказанието**⁷. Това следва от изричното изискване на чл. 414, ал. 1 НПК.

Тази логика за компетентния съд е вярна за произнасянето му по всички затруднения и съмнения, свързани с тълкуването на присъдата и определението (чл. 414, ал. 1, т. 1 НПК). Автентичното тълкуване може да направи само органът, който е издал акта.

➤ По различен начин се поставя въпросът с произнасянето по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК. Решението на съда по искането на частния тъжител не е обвързано с формирането на волята на решаващия орган в акта, както е при тълкуването. Затова няма пречка това да бъде предварително определен в закона съд. Така ще се улесни и частният тъжител, който е обикновен гражданин без специална квалификация и опит при преценката на акта, който е определил наложеното наказание (напр. при решение за изменение частично на наказанието в присъдата).

Още повече, че при повече наказания (напр. с решение на въззивния съд за изменение на първоинстанционната присъда по чл. 337 НПК е наложено допълнително наказание (напр. обществено порицание при обидата по чл. 146, ал. 1 НК), което неправилно не е неприложено от първата инстанция) или повече подсъдимите (напр. част от тях са осъдени с нова присъда от въззивния съд, а за другите е потвърдена първоинстанционната присъда), наложени от различни съдилища, не е ясно кой е компетентният орган.

➤ Поради това *de lege ferenda* е удачно разрешение този компетентен съд да бъде първоинстанционният, който най-често е Районният съд по тази категория дела. Подобно разрешение има при института на реабилитацията (чл. 433, ал. 1 НПК). Така ще се получи яснота за компетентния

⁷ Непрецизен е законовият текст с оглед на изброяване на съдебните актове, които са предмет на решение на съда по чл. 414, ал. 1 НПК. Посочването само на присъдите и определения е остатък от първоначалния текст на разпоредбата на чл. 373 НПК от 1974 г., които е пренесен механично в действащия НПК, без да се отчита спецификата на въззивното производство. Наказание по дела от частен характер може да се наложи и с нова присъда на въззивния съд (чл. 336 НПК) и с решение на въззивния съд, с което се изменя първоинстанционната присъда (чл. 337 НПК). Затова *de lege ferenda* в наименованието на чл. 414 НПК и в разпоредбата на чл. 414, ал. 1 НПК следва да се добавят и те и удачно е да се използва изразът от наименованието на глава тридесет и втора на НПК – влезлите в сила актове на съда.

орган *a priori* и това ще доведе до разтоварване на Окръжния съд.

10. Искането за освобождаване от изтърпяване на наложеното наказание се **разглежда в съдебно заседание с призоваване на осъдения и на тъжителя**, като участието на **прокурора** е задължително (чл. 414, ал. 2 и 3 НПК).

а) При направено волеизявление на частния тъжител становището на подсъдимия по него няма правно значение. Неприемането от него не препятства действието на искането за освобождаване от изтърпяване на наложеното наказание⁸. Това поставя под въпрос неговото участие в отритото съдебно заседание с оглед на ролята му в него.

Неясна е ролята и на прокурора в това заседание. По действащата правна уредба той има правомощие по делата от частен характер само в хипотезите на чл. 48 НПК и чл. 49 НПК. Неговото изявление „за“ или „против“ искането на частния тъжител няма никакво значение за произнасянето на съда, който преценява само предпоставките по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК. Друго той няма какво да прави в съдебното заседание. Неявяването му води до отлагане на съдебното заседание. Участието му е остатък от старата правна уредба по чл. 45, ал. 1 НПК от 1974 г. (в редакцията до ЗИДНПК, обн. ДВ, бр. 70 от 6 август 1999 г., в сила от 1 януари 2000 г.), където прокурорът упражнява надзор за законност. Поради това за в бъдеще и неговото задължително участие следва да отпадне.

б) Посоченото по-горе поставя на преценка дали е необходимо при искането по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК да се провежда открито съдебно заседание. Единственото, което налага такова, е проверката на достоверността на искането на частния тъжител и неговото съдържание (при неяснота).

При подобната хипотеза на постигнато помирение или оттегляне на тъжбата (основанията по чл. 24, ал. 5, т. 3 и 4 НПК), където частният тъжител упражнява правото си да се прекрати наказателното преследване срещу дееца, прекратяването на наказателното производство се извършва в закрито съдебно заседание. Нелогично е при искането по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК, което по същността си е същото, въпросът да се решава в открито съдебно заседание.

Като допълнителен аргумент може да се изтъкне, че неявяването на осъдения и на частния тъжител не е пречка за провеждане на съдебното заседание. Задължението на съда е да ги призове редовно, а не за явяването им в съдебно заседание, както е за прокурора, чието участие е задължително (чл. 414, ал. 3 НПК).

Затова *de lege ferenda* произнасянето на съда следва да става в закрито съдебно заседание. Определението на съда следва да се връчва на частния тъжител и на осъденото лице за сведение.

11. При произнасянето на съда по чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК **съдебният акт е определение**. Наименованието на чл. 414 НПК подлежда с посочване на „решение на съда“.

Това съответства и на разпоредбата на чл. 32, ал. 1, т. 3 НПК. Решение се постановява, когато съдът се произнася по основателността на жалба и протест или на искане за възобновяване на наказателното дело (чл. 32, ал. 1, т. 3 НПК), какъвто не е разглежданият случай. В тази насока е и константната съдебна практика⁹.

Това определение не подлежи на обжалване и протестиране.

12. На основата на казаното по-горе може да се направи *de lege ferenda* обобщено **предложение за нова редакция** на разпоредбата на чл. 414, ал. 1, т. 3 НПК, която да се обособи в самостоятелна алинея на чл. 414 НПК със следното съдържание – „Първоинстанционният съд се произнася за освобождаване от изтърпяване на наказание, наложено за престъпление, което се преследва по тъжба на пострадалия, когато частният тъжител е поискал това. Определението се съобщава на частния тъжител и на осъдения и не подлежи на обжалване.“.

БИБЛИОГРАФИЯ:

Велчев, Б. Престъпления от частен характер. С.: Сиела, 2015// **Velchev, B.** Prestapleniya ot chasten harakter. S.: Siela, 2015.

Павлов, Ст. Осигуряване на гражданите право на защита в наказателния процес на НРБ. С.: Издателство на БАН, 1986// **Pavlov, St.** Osiguryavane na grazhdanite pravo na zashtita v nakazatelniya protses na NRB. S.: Izdatelstvo na BAN, 1986.

⁸ Вж. в тази насока също и **Павлов, Ст.** Осигуряване на гражданите . . . , с. 150.

⁹ Вж. опр. № 636 – 2014 – III, опр. № 36 от 28.05.2014 г. по НЧХД № 267/2013 г. на РС – Левски, р. № 399 от 23.03.2016 г. по ВНОХД № 80/2016 г. на СГС, опр. № 277 от 30.05.2016 г. по ВНЧХД № 236/2015 г. на ОС – Кюстендил, опр. № 1501 от 06.07.2016 г. по НЧХД № 1774/2015 г. на РС – Варна. Цитираната практика е по чл. 414, ал. 1, т. 1 НПК, но е показателна за вида на съдебния акт по чл. 414 НПК.